

1132

ՀԱՆՍՅ ԲԱՐԵՁԱՆԵԱՆ

ԹԵՐԱՀԱԻԱՏ ԽԵԼՔԻՆ
ՀԱԻԱՏԱՑԵԱԼ ԸԼԼԱԼՈՒ ԶԱՄԲԱՆ

ԹԵՐԱՀԱԻԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏՔԻ ՀԻԻԱՆԳՈՒԹԻՒՆ
Է. ԱՌՈՂՁ ՄԻՏՔԸ ՀԱԻԱՏԱՑԵԱԼ Կ'ԸԼԼԱՍՅ

ՊՕՍԹՕՆ, ՄԷՍՍ.

1917

215

- 34

215

F-34 *Քառասուն*

Կոմիտեի Կ. Կ. Գրադարանի Գրադարան
1914. *Քառասուն*

72700-ակ.

«Ձեր երջակութիւն, ուր չիք հանգիստ,
Ձիք հանգիստ, ուր չիք Աստուած»:

2001 474-84

Կարգի փոխ. քարտէս

2010

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

«ԿՈՒԻԸ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿՐՕՆԻ ՄԷՋ»,
ԳՐՔՈՅԿԻ ՄԱՍԻՆ

Ազգային կրօնական դասակարգէն և հայ թերթերէն «Կռիւը Գիտութեան և Կրօնի մէջ» խօսուն և հոգեւոր քերականը՝ գրաւոր կերպով հաստատուած է որ օգտակար է ժողովրդեան:

ՏԱՃԱՐԻ շարաթական թերթէն

«Կռիւը Գիտութեան և Կրօնի մէջ»: Գրեց՝ Արժանապատիւ Յակոբ քահանայ Բարեջանեան, Պօսթօն, Ամերիգա, Տ. Մուշեղ եպիսկոպոսի զընահատական յառաջարանով, ժողովրդային ոճով գրուած հոգեչնորհ հատոր մը, ուր կրօնքի և գիտութեան կարեւոր հարցը կը շօշափուի յաջողապէս, արժանի ամէն քրիստոնեայի ուշադրութեան:

Կ. Պօլիս, 1913 ԶԱՐՄԱՅՐ ՔՀ. ԳԻՋԻՐԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ԼԱՅԱՍՏԱՆԷՆ, Ամերիգա

... Այս խօսուն հոգեւոր քերականը կ'արժէ ունենալ ամէն մարդ, որուն մէջ ներկայացուած է Աստուծոյ և Մարդոց միջեւ մղուած անվերջ կռիւը:

ՊԱՀԱԿԷՆ, Ամերիգա

... Անհաւատը հաւատացեալ ըլլալու ճամբան ցոյց տուող այս գիրքը, ժողովրդի հասկնալի ոճով գրուած ինքնատիպ աշխատութիւն մըն է, զորս կ'արժէ կարդալ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴՍՍԱԿԱՐԳԷՆ

Ամեն. Տ. Տ. Մ. Արք. Պատրիարք Հայոց Կ. Պոլսոյ, ներկայիւս Ատենապետ Կրօն. Ժողովոյն

Բերա, Փետր. 21 | 9 Մարտ 1914

«Կռիւ Գիտութեան և Կրօնի մէջ» գրքոյկը և անոր մէջ ներփակուած Արմէնիայի հաւաքածոյէն քաղուած պատառիկը կը ցուցնեն թէ ոչ միայն գրով այլև գործով հաւատարիմ հետեւող ես կարգիդ և խիղճիդ ներշնչած սկզբունքներուն:

Տրամախօսութեան ձեւի ներքեւ գրուած և ժողովրդական բառերու հասկացողութեան յարմարցուած գրքոյկը շատ օգտակար է կրօնքի ճշմարիտ վարդապետութիւնները ընդհանրութեան մէջ տարածելու:

Ճշմարտութիւնները յաւիտենական են և մեր գրածներն ու գրելիքները մեր գիւտերը չեն, իրաւ, բայց մեծ արդիւնաւորութիւն է զանոնք դիւրիմաց ձեւերու վերածելով ընդհանրացնելը: Այդ նպատակին դուք ծառայեցէ՛ք և աշխատեցէ՛ք, սիրելի, որ քահանայական պաշտօնիդ և նախանձայոյդ հոգւոյդ զօրամբ օգտակար ըլլաս Ազգայնոց, մանաւանդ այդ հեռաւոր պանդխտու-

թեան մէջ, հոգւոյ և մարմնոյ արկածներու ենթարկեալ գաղթականներուն:

Ողջունիւ ի Տէր
ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

12 Նոյ. 1913, Մանչեսթըր, Փարիզ

... Հաճութեամբ ընդունեցի «Կռիւր Գիտութեան և Կրօնի մէջ» անունով ձեր երկասիրութիւնը ծրարիկ մը, որուն խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ:

Պիտի նուիրեմ ձեր կողմանէ մեր գրասէր բարեկամներէն ոմանց, որոնք անտարակոյս ինձ նըման պիտի դնահատեն ձեր եռանդը, որով ուզած էք շինարար դեր մը կատարել ժամանակիս թերուս երիտասարդաց մտքերն ու սրտերն կապելով քրիստոնէական սբ. կրօնքի հետ:

Կ'օրհնենք զձեզ ի բոլոր սրտէ և կը մաղթենք որ շնորհիւ Տեառն յաջողիք ձեր նպատակին մէջ:

Ողջունիւ սիրոյ մնամ աղօթակից
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

..... 18 Հոկտ. 1913, Լոս Էնձէլոս, Գալիֆորնիա

Ձեր 29 Սեպտ. ի պատուական գրութիւնը և ընդ նմին «Կռիւր Գիտութեան և Կրօնի մէջ» երկասիրութիւնը մեծ հաճոյքով ստացայ. Ձեր փափաքին համաձայն տեղւոյս կրօնասէրներու (որոց թիւը երանի թէ աւելի ըլլար) ուշադրութեան կը ներկայացնեմ այդ շահաւէտ գրքոյկը...:

Մնամ եղբայրական սիրոյ ողջունիւ
Ս. ղ օ թ ա կ ի ց

ԹԷՈՏՈՐՈՍ ՔԶ. Տ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Առաջնորդարան Հայոց

Բ ա լ ու ի

12 | 25 Օգոստ. 1913, Բալու

Ստացայ ձեր ուղարկած «Կռիւը Գիտութեան և Կրօնի մէջ» անուն գրքոյկը, որուն համար խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ :

Ուրախ եմ որ ձեր պարապոյ ժամանակը ձեր կարողութեան չափով Ազգիս օգտին կը գործածէք . աւելի ուրախ պիտի ըլլայի՝ եթէ բոլոր պաշտօնակիցներդ ալ փոխանակ իրենց ժամանակը պարապութեամբ մեռցնելու, հետեւէին ձեր օրինակին :

Սիրոյ ողջունիւ մնամ աղօթարար
Առաջնորդ Հայոց Բալուի
ԵՋՆԻԿ ԱՐՔ . ԳԱԼՓԱԳՃՆԱՆ

Հոգեւոր Հովուութիւն և
Երկց . Եկեղեցւոյ Հայոց
Ֆրէզնօ, Գալիֆօրնիա

9 Յունվար 1914

Մեծ հաճոյքով ըմբռնչանցի սիրուն գրքոյկդ՝ «Կռիւը Գիտութեան և Կրօնի մէջ», յորում այսօր քան ճարտարօրէն վրձնուած է . իցի՛ւ թէ բարոյականին հետ նիւթապէս ալ քաջալերող ըլլային զձեզ և ձեր նմանները, որոնք դժբաղդաբար հազուադիւտ են մեր քահանայական նուիրական համարուած դասակարգին մէջ . բազումք ի նոցանէ անտարբեր ժողովրդի մտքի, հոգւոյ և սրտի ներքին պէտքերուն, անոր արտաքինովը միայն կը

զբաղին, մինչդեռ առաջնոյ նկատմամբ ցոյց տըրուած հոգատարութեամբ ոչ նուազ պիտի պատրաստուէր վերջնոյ համար եղած մտահոգութիւնը, հոգեկան դերը : Ամերիգայի մէջ մանաւանդ ուր տղար դիպելու կատաղի հոսանքէն կը զըշուի նաեւ հայ դաղութը, որքան կրնայ ընդունելութիւն գտնել ձեր գրքոյկը խնդրական է . կը ցաւիմ որ ես ալ օգտակար չկրցի ըլլալ այս մասին, ինչ որ պատճառ է նամակիս այսօր քան յեղեւուն, որոյ համար ներողամիտ ըլլալնիդ խընդրելով և շնորհաւորելով զձեզ :

Մնամ աղօթարար
ՎԱՐԴԱՆ Ծ . Վ . ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Խարբերդ
Մ . Ազիդ

18 Մայիս, 1914

.....

«Կռիւը Գիտութեան և Կրօնի մէջ» ձեր այդ հեղինակութիւնը քանի մը անգամ ծայրէ ծայր կարդացի հաճոյքով մը, որ այժմ մեր գրադարանին կարեւոր մէկ զարդը կը կազմէ : Ձեր կուռ զգացումը կը ցոլանար ճշմարիտ հաւատքին դատը պաշտպանելու փաստերուդ մէջ . տարիներ, դարեր ալ անցնին պիտի չհիննայ ձեր պաշտպանած Աստուածային այդ էական սկզբունքը, որ է հաւատքի դատին պաշտպանութիւնը, մանաւանդ ատով մէկտեղ պիտի շեշտուի ձեր երկասիրութիւնը ընթերցողի մտքին մէջ ալ թէ հոն պաշտպանուած է Լուսնայն դատ մըն ալ սբ . եկեղեց-

ւոյ, որուն շաղախները դարերէ ի վեր կազմուած են անոր զաւակներուն արիւնովը, այն զաւակներուն որ զկարգ մը ապաշնորհ որդիք ելած՝ այն եկեղեցիին ընդունած սկզբունքները նսեմացնել կ'աշխատին: Այսպէս, ձեր գրքին ոչ ոճերուն ոչ շարադրութեան գեղեցկութիւնն էր որ կը փնտռէի, (թէեւ անկարող զայն վեր հանելու) այլ բուն ձեր զգացումը, ձեր նպատակը. աւա՛ղ և բիւր անգամ աւաղ, որ մեր նոր սերունդը ինքզինքը մտաւորական ցուցադրելու յաւակնութեամբ նողկանք և արհամարհանք կը ցայտեցնէ դէպի այն սրբութիւնները, որոնք մեր Ազգային կազմաւորման ատաղձներն ու նիւթերը եղած են և գէթ կ'ոչուած են ըլլալ օժանդակները ևս մեր գոյութեան պահպանման. ցաւալին ալ հոն է որ մտաւորականները ինքզինքնին կ'որակեն ազգասէրներ. թքեր եմ ես այն ազգասէրին վրայ, որ կ'անարգէ իր ազգային հոգեւոր, բարոյական իրաւունքները, նուիրակա՛ն իրաւունքները...:

Մնամ անկեղծ յարգանքներով

Ա. Ղ. օ. Թ. ա. կ. ի. ց.

ԳԱՐԵԳԻՆ Ք. Չ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ Ս. Ա՛ճ ԵԿԵՂ.

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

«Կռիւր Գիտութեան և Կրօնի մէջ» այս խօստուն և հոգեւոր քերականին կ'ընկերանայ որուն «իբր այս քերականութիւնը, որ կուգայ իր ձեռքը բռնած կրօնական և բարոյական համապատասխանող փաստերովը աւելի լուսաբանելու

«խնդրոյն շուրջը դարձող հարցերը. և պէտք է «երկուքը մէկ տեղ առնել և պահել ամէն մէկ «մարդ»:

Մ Ա Ր Դ Ը

Մարդը երկու մասերէ կը բաղկանայ. հոգի է և մարմինէ: Մարմնաւոր մասը մօրը արգանդին առաջին բնաշխարհին մէջ որոջ կերպարանք և բնական մարմնացումը կ'առնէ, և դուրս կուգայ ծննդեամբ, անկերպարան հոգեով: Այս հոգեւոր մասն ալ երկրորդ արգանդ բնութեան Մայր Տաճարին՝ այս փորձութեան աշխարհին անցնելու ատեն շարին և բարին յարատեւ մենամարտով որոջ կերպարանք և բարոյական մարմնացում կ'առնէ. և այսպէս՝ կատարելագործուած դուրս կ'ելնէ մահուամբ և կը հասնի հոգեւոր աշխարհը, վերջին կայարանը՝ ուր մարդը վերջին դատաստանով իր բարի կամ չար գործոց արժանաւոր հատուցումն կ'ընդունի արդար դատաւորէն: Վերջաբան: Արդարոց յաւիտենական կեանք և մեղաւորաց յաւիտենական տանջանք:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՈՉՈՒՄԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ

Մարդկային գործը՝ որ Աստուծոյ հետ գործակցելով պիտի կատարուի այս աշխարհիս մէջ մեր հոգիներուն նկատմամբ. միայն Աւետարանի սերմերը սերմանել չէ, հապա մեր նկարագիրը, Ս. Տաճարը շինել է. Տաճար մը՝ որուն մէջ Աստուծոյ հոգին բանի, և չենք կրնար կանգնել այս

Տաճարը առանց Աստուծոյ օգնութեան. և Աստուած ալ չկրնար շինել զայն առանց մեր օգնութեան:

Ինչպէս կը շինենք և ինչ կը շինենք. կրնանք շինել շէնք մը, որուն մէջ Աստուած և Երկիրն կը բնակի, կրնանք շինել շէնք մը, որուն մէջ սատանան և դժոխք կը բնակի:

ԿՐՕՆՔԻ ԿԵԱՆՔԸ

Մարդը Աստուածային է, անոր հոգին Աստուծոյ է եկած է. անոր մէկ մասն է. զԱստուած կը փնտռէ մարդը, որովհետեւ անիկա է հոգիին արեւը, կեանքը, զի անով կանք, կ'ապրինք, կը շարժինք: Քաղաքակրթութեան պատմութիւնը Մարդուն զԱստուած փնտռելուն պատմութիւնն է: Հոգին հանգիստ չունի աշխարհին մէջ մինչեւ գտնէ իր բնական միջավայրը, որ է Աստուած: Տուր անոր փառք, պերճանք, պատիւ, գիտութիւն, փիլիսոփայութիւն. տուր անոր բարոյական օրէնքներ, կրօնքի ծեսեր, հանգիստ շունի, չափեանար, չգոհանար: Հայրենիքի սիրով վառուած պանդուխտի նման է հոգին, որ անդադար կը հառաչէ իր տանը կարօտովը մինչեւ որ իր հայրենի օճախը գտնէ, որ հանգչի, և երբ հոգին կը գտնէ իր տունը, իր Աստուածը, մարդ այն ատեն է որ կը սկսի ապրիլ իր իսկական կեանքը. հոն, Աստուծոյ մէջ, Աստուծոյ հետ, Աստուծոյ քով. այլ եւս ապահով է, երջանիկ է: Զրկեցէք հոգին աշխարհային ամեն բանէ. առէք անկէ փառք, պերճանք, ևն. միայն զԱստուած տուէք անոր, անի-

կա հերիք է, ան ամեն բան է, կեանք է, լոյս է, երջանկութիւն է, արքայական սիրկեանք է...:

ԲԱՐԻՒՆ ԵՒ ՉԱՐԻՆ ՅԱՐԱՏԵՒ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

Իմ լաւատեսութիւնս կեանքի չարիքներուն վերցուելուն հետ գործ չունի: Ես համոզուած եմ թէ կռիւը, որ չարիքներուն դէմ մղել կը ստիպուինք, ամենէն մեծ օրհնութիւններէն մէկն է. անիկա կը սորվեցնէ մեզի թէ թէպէտ աշխարհը լեցուն է չարիքներով, բայց լեցուն է (յաղթութիւններովը) նաեւ անոնց դէմ մղուած կռիւններուն յաղթութիւններովը:

Իմ լաւատեսութեանս հիմը կը կազմէ այն զուարթ հաւատքս թէ բարին աւելի գերակշիռ և թէ յօժարակամ և յարաժամ պէտք է գործակցինք բարին, որ անիկա աւելի զօրանայ, աւելի տիրանայ:

Կը ջանամ աճեցնել Աստուծոյ ինծի տուած այն կարողութիւնը, որով կրնամ ամէն բանի մէջ ու ամէն մարդու մէջ լաւը տեսնել, և այդ լաւը իմ կեանքիս մէկ մասը ընել. իմ էութեանս բոլոր դռները կը բանամ ամէն բանի, որ բարի է, և ամրապէս չգոցեմ զանոնք ամէն բանի դէմ, որ չար է:

Չարէն թող վախնայ անիկա, ո՛վ որ չտիրէր իր մարմնոյն և բնազդներուն. սատանային իշխանութիւնը բնազդներուն վրայ է միայն:

Չարին գոյութիւնը իբրև կարեւոր մէկ մասը տիեզերքին, որպէսզի բարին պատեհութիւն ունենայ ինքզինքը յաւերժացնելու չարին յաղթելով:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲՍՐՈՑԱԿԱՆ

Համանման հաւատք մը, հասարակային պաշտամունքի գործ մը, որ միայն հոգիները իրարու կը մօտեցնէ, ոչ միայն այդ հոգիները իրարու մօտ կ'ապրեցնէ, այլ և դանոնք կը ձուլէ միակ հոգիի մը մէջ, որ իւրաքանչիւր մարդ ինքզինքը ուրիշներով բազմապատկուած կը գտնէ: Ահա այս է շինութիւն ըսուածը. ահա այս է Աւետարանի քարոզը, որ կ'ըսէ Յիսուս. «Ես 'ի Հայր և Հայր յիս, և ես 'ի ձեզ և դուք յիս»: Ահա այս է որ իրարու մէջ կ'ապրին, իրարու մէջ կը ձուլուին, կը միանան, ինչպէս ճիւղը ծառին հետ կապուելով կենդանի կը մնայ և կը պտղաբերի...:

ԸՆԴՕՐԻՆԱԿՈՒԱԾ Է

Աստուած հոգի է. մարդն ալ հոգի է. հոգին տեսնել և շօշափել կարելի չէ, բայց գիտենք թէ անտեսանելին է իրականը. իսկ ան որ կը տեսնենք ու կը շօշափենք, անիրականն է, անցաւորն է:

Մենք հոգիով մէկ մէկու հետ կը յարաբերուինք. հոգիով է որ զիրար կը սիրենք, կը վրասահինք և հոգիով կ'ապրինք. մարմինը միայն բնակարան մըն է, որուն մէջ կը բնակի հոգին, որուն մէջէն կ'արտայայտէ ինքզինքը. ինչպէս տուն կը կոչենք շէնքի մը չորս պատերն ու առաստաղը չէ, ոչ ալ զարդն ու պաճուճանքը, կահն ու կարասին. տունը անտեսանելի բան մըն է. հոգիներու յարաբերութիւնն է, սրտերու մէկ մէկու հետ շաղուելն է, սիրոյ կեանքն է. երբ

տանը շէնքը փլչի ու պատերը քանդուին, տունը չվերջանար. տանը անդամները ուրիշ շէնքի մը մէջ կը բնակին, թէ ան խզուակ խրճիթ մը ըլլայ, տունը հոն է դարձեալ:

Անտեսանելին ինքզինքը կը յայտնէ ու կ'արտայայտէ տեսանելիին մէջ, բայց տեսանելին չէ իրականը, այլ անտեսանելին: Երբ այրը իր կինը կը սիրէ, անոր մարմնոյն ձեւին ու երեւոյթին չէ որ կը յարի, այլ անոր մէջ անտեսանելին է որ կը տեսնէ, կը դիտէ, և երբ անոր նկարագիրը, անոր յատկութիւնները, անոր սկզբունքները և անոր հոգին՝ որ չեն տեսնուիր, բայց կ'արտայայտուին մարմնոյն մէջ: Անոր համար է որ երբ սիրելիի մը մարմինը մահուամբ կը բաժնուի մեղմէ, զայն սիրելէ չենք դադրիր:

Բնութեան մէջ ալ իրականը անտեսանելին է, որ կ'արտայայտուի տեսանելիին մէջ: Ո՞վ տեսած է ձգողութիւնը, ելեքտրականութիւնը, եթերը. ո՞վ բռնած է բնութեան օրէնքները, սկզբունքները, ներդաշնակութիւնը. անոնք ամենը անտեսանելի իրականութիւններ են, որ կ'արտայայտեն ինքզինքնին տեսանելի նիւթին մէջէն. երեւցած ուրեմն իրականը, հապա չերեւցածը, չտեսնուածը. նիւթը չէ իրականը, այլ նիւթին մէջ շարժող և գործող զօրութիւնը, որ անտեսանելի է:

Յայտնութիւն: Տիեզերքի ամենէն մեծ իրականութիւնը Աստուած է և Աստուած կոյր ոյժ մը չէ, անբանական օրէնք մը չէ, այլ անձնաւորեալ հոգի է անիկա, որ միաք ունի, սիրտ ունի, կամք ունի, կը խորհի, կը զգայ ու կը գործէ. և ինչ-

պէս մարդկային հոգին կը յայտնէ ինքզինքը իր մարմնոյն մէջ, Աստուած ալ յայտնած է ու կը յայտնէ ինքզինքը տիեզերքին մէջ, բնութեան մէջ, պատմութեան մէջ, մարդուն մէջ. անտեսանելի Աստուածը յայտնուած է տեսանելի տիեզերքին մէջ:

Անոնք որ իմացական ու հոգեկան բարձրագոյն կեանք մը կ'ապրին տիեզերքին ամէն շարժումներուն մէջ, Աստուծոյ ձայնն է որ կը լսեն, բնութեան ամէն երեւոյթներուն մէջ Աստուծոյ խորհուրդն է որ կը կարգան, պատմութեան ամէն դէպքերուն և դարձուածքներուն մէջ Աստուծոյ գործերն ու նպատակն է որ կը նշմարեն, և ամէն կողմ, վեր ու վար, աջ ու ձախ, անցեալին, ներկային ու ապագային մէջ զԱստուած կը տեսնեն:

Աստուած հոգի է և մարդկային հոգիին կը յարաբերի, անոր կը խօսի, անոր կը յայտնուի, թէ մարդ խօսած է Աստուծոյ, ասիկա գիտենք, մարդկային փորձառութիւն մըն է, թէ Աստուած խօսած է մարդուն և ինքզինքը յայտնած է անոր. աս ալ պատմական իրողութիւն մըն է, չենք կրնար ուրանալ:

Եւ ի՞նչ են բոլոր մեծ կրօնքներն ու սուրբ գրքերը, եթէ ոչ Աստուծոյ յայտնութիւնները մարդկային հոգիին, որ արձանագրուած են իբր կրօնական կեանքի փորձառութիւններ:

Երբ ածուխի կտոր մը ձեռքդ կ'առնես և գիտութեան լոյսովը կը նայիս անոր վրայ, գիտես թէ շատ տարիներ առաջ արեւին տաքուկ ճառագայթները թաւ անտառին ծառերուն վրայ թափեցան, ու հոն թաղուեցան ու քարացան, և այսօր երբ կրակին կը դպցնես զայն, նոյն այն ատենին ճառագայթներն են որ կը փայլին և լոյս ու տաքութիւն կը սփռեն: Ա. Ս. Գիրքը ձեռքդ, կարգա զայն ուշի ուշով և կ'զգաս թէ Աստուած հին դարերուն մէջ խօսած է մարդոց, յայտնած է հոգիներուն իր ճշմարտութիւնները և անոնք իրենց հոգեկան փորձառութիւններին, որ արձանագրած են հոն, որոնց մէջէն Աստուծոյ լոյսն ու կեանքը կը դպչին մարդկային հոգիներուն և կը ներշնչեն, կ'ոգեւորեն վհատած սրտերն ու նուազկոտ կեանքերը:

Աստուծոյ ձայնը: Աստուած այսօր ալ կը խօսի ամէն մարդու, այսօր ալ կը յայտնէ ամէն հոգիի: Իրական և ճշմարիտ կեանքը Աստուծոյ հետ ապրուած կեանքն է: Արեւին ներկայութենէն և անոր ճառագայթներուն ներգործումէն բաժնուած ծաղիկ մը չաճիր, չմեծնար, չբուրէր. արև պէտք է դպչի ծաղիկին թերթիկներուն. ծաղիկը պէտք է ծծէ անոր ճառագայթները որ ապրի ու բուրէ:

Աստուած մօտ է մեզի, աւելի մօտ քան որ երբէք կը խորհնք: Անիկա միշտ կը խօսի մեզի, ո՛հ թէ լսէինք անոր ձայնը: Աստուած կը խօսի մեզի երբեմն փոթորիկին մէջէն, երբեմն շանթին ու փայլակին մէջէն, երբեմն ալ մեզմ գեփիւռին մէջէն: Մարդիկ լսած են Աստուծոյ ձայնը յստակ և որոշ, երբեմն կեանքի յանկարծազաս դէպքերուն մէջէն, երբեմն փոթորկայոյզ փորձութեանց մէջէն, երբեմն ուրախութեան կամ տրտմութեան,

474-84

յաջողութեան կամ ձախողութեան, յաղթութեան կամ պարտութեան մէջէն:

Հետեւապէս քեզի ալ կը խօսի Աստուած արտաքին պարագաներէդ, կեանքիդ փոփոխութիւններէն. առօրեայ դժուարութիւններէդ մի վրդովիր, մի խռովիր, լուռ կեցիր և հանդարտօրէն ահանջ դիր. ու անոնց մէջէն այդ վրդովիչ դէպքերուն և սրտաբեկող պարագաներուդ մէջէն մեղմ ձայն մը կուգայ, մտիկ ըրէ, Աստուծոյ ձայնն է անիկա:

Աստուած որբ թողուցած չէ մարդը. բարի և սիրող հայրն է այն, որ անմխիթար չձգեր դայն. անիկա մօտ կուգայ ամէն մաքուր սրտի, վշտաբեկ հոգիի, և կը խօսի անոր, կը յայտնէ անոր իր սէրը, իր կամքը: Թեւեր առնել և երկիրնքները թռչիլ պէտք չէ զԱստուած գտնելու համար, հեռուները, երկրէ երկիր ճամբորդել հարկ չկայ Աստուծոյ ձայնը լսելու, անոր կամքը հասկնալու համար. Ան՝ տեսանելի բարեկամը, մեր երկնաւոր հայրը, մեր քովը է, մեր մօտն է, կը հսկէ մեր վրայ, կը սիրէ մեզ, կը խօսի մեզի:

Հանդարտ կեցէք, լուռ մնացէք, ու ներսէն՝ ձեր հոգիներու խորութեանց մէջէն պիտի լսէք Աստուծոյ մեղմ և անուշ ձայնը:

ՆԵՐՍՐ ԵՒ ԴՈՒՐՍՐ

Երկու աշխարհներու մէջ կ'ապրինք, մէկը ներսի աշխարհն է ու միւսը դուրսի աշխարհը. դուրսի աշխարհը՝ նիւթական աշխարհն է, ան որ կը տեսնենք, կը շօշափենք և որուն հետ կը յա-

րաբերինք մեր մարմնական զգայարանքներովը. ներսի աշխարհը խորհուրդի, զգացումի, ներշնչումի, պաշտամունքի աշխարհն է որ մարդ չը տեսներ, չգիտնար, մեր ներսիդին է ան, միակ կ'ապրինք այդ աշխարհին մէջ:

Դուրսի աշխարհը լայն է ու ընդարձակ, շողշողուն և շրապուրիչ առարկաներով լեցուն, անոր համար է որ մարդիկ իրենց ուշադրութիւնը ամբողջովին արտաքինին դարձուցած կ'ուզեն դիտել, տիրանալ, վայելել ինչ որ կայ դուրսի աշխարհին մէջ:

Մանուկը ներսի աշխարհը չունի, իրմէ դուրս եղած բաներուն մէջ է անոր կեանքը, հաճոյքը, վայելքը. դիր դայն սենեակի մը մէջ ու ինչ որ կայ հոն իր բոլորտիքը, կը հաւաքէ քիչ ետքը. թող կենայ խանութի մը պատուհանին առջեւը և ձեռքերը կ'երկնցնէ ու կ'ուզէ ամէն բան առնել, իւրացնել:

Եւ որքան մեծնայ մարդ դուրսի աշխարհէն առնելու, քաշելու, իւրացնելու այս մանկական բնազդը, միայն ձեւը կը փոխէ, բայց չի վերստար անոր սրտէն: Կան մարդիկ որ երջանկութիւնը, յաջողութիւնը և խաղաղութիւնը դուրսի բաներու մէջ կը փնտռեն և կը խորհին, եթէ այնինչ երկրին մէջ ծնած ու մեծցած ըլլային, եթէ անհատական պարագաները և ընկերական պայմանները կարելի ըլլար փոխել ու բոլորովին տարբեր միջավայր մը ստեղծել, այն ատեն իրենք երջանիկ ու հանգիստ պիտի ըլլային:

Նոյնպէս ալ յաջողութեան վրայ երբ խօսուի,

չատեր այնպէս կը կարծեն թէ դուրսի աշխարհէն որչափ շատ բան ունենան— ոսկի, արծաթ, տուճ, ագարակ— այնքան յաջողած կ'ըլլան, հետեւաբար հարուստ կը կոչենք այն մարդը, որ շատ ոսկի և արծաթ ունի ու մեծ կալուածքի և ստացուածքի տէր է :

Եւ ինչո՞ւ համար է որ մարդիկ հեւ ի հեւ կը վազեն, գիրար կը հրմշտեն, մէկզմէկ կը բզբտեն, գիշեր ցորեկ, սոսկ որովհետեւ կ'ուզեն քիչ մը աւելի բան ձեռք ձգել դուրսի աշխարհէն: Եւ ներկայ ընկերական ու քաղաքական կեանքի իրարանցումներն ու տակնուվրայութիւնները արդիւնք են այս մանկական բաղձանքին. սակայն դարերու փորձառութենէ ետք մարդիկ հիմա առաւել քան երբէք սկսած են հասկնալ այն մեծ ճշմարտութիւնը որ Յիսուս սորվեցուց « Երկնից թագաւորութիւնը ձեր ներսիդին է » :

Մեծ վարդապետը յստակօրէն տեսաւ թէ երջանկութիւնը դուրսի աշխարհին մէջ չէ, յաջողութիւնը դուրսէն չպիտի գայ մեզի, այլ ներսէն. նիւթական գանձերու տիրանալով չէ որ յաջողակ և հարուստ պիտի ըլլանք, այլ սրտի հարստութիւնը, ճշմարտութեան, սրբութեան, սիրոյ գանձերը դիզելով. դուրսի աշխարհին հետ կռուելով չէ որ յաղթութիւն պիտի շահինք, ամենէն մեծ պատերազմը ներսի աշխարհին մէջ է որ կը մղուի. ով որ իր անձին կը յաղթէ, իր կիրքերը կ'ընկճէ, չարին ուժերը կը նուաճէ ինքն իր մէջ, ան է ամենէն մեծ յաղթանակը :

Երջանկութիւնը, ուրեմն, սրտի, մտքի ու հո-

գիի վիճակ մըն է և ո՛չ թէ երկրի, դիրքի ու պարագաներու արդիւնք. որքան փոխուին պարագաներդ, որքան ալ բարեկարգուին երկրիդ կարգերն ու օրէնքները և կամ բարեշրջուի ընկերական միջավայրդ, քարդ արտաքին փոփոխութիւնները քեզ երջանիկ չեն կրնար ընել, թէ որ խորհելու կերպդ, զգալու կերպդ, ապրելու կերպդ չփոխուի. և սակայն որքան շատեր մեծատան կը նմանին որ իր ամբարները լեցուց և իր անձին ըսաւ. « ո՛վ անձս, կեր, խմէ և ուրախ եղիր », բայց Տէրը յիմար կոչեց զայն, քանզի մեծ ամբար ունէր, բայց պղտիկ հոգի մը, ամբարը լեցուն էր, բայց սիրտը դատարկ, և այդ գաճաճ հոգին անասունի բաղձանքէն աւելի բարձր բաղձանք չունէր :

Արդ, որ և է մարդ այս կեանքին մէջ աւելի կարեւոր և կենսական գործ մը չունի ընելու, քան շինել և շէնցնել իր ներսի աշխարհը— մշակել միտքը, լայնցնել սիրտը, մեծցնել հոգին. չկայ հարստութիւն մը այնքան մնայուն և արժէքաւոր քան հարստութիւնը, որ մարդ կը դիզէ իր մտքին մէջ, սրտին մէջ. չկայ յաղթութիւն մը այնքան փառապանծ, որքան յաղթութիւնը որ մարդ կը տանի իր հոգիի աշխարհին մէջ :

Դուրսի աշխարհը երեւութական ու ձեւական ինչ փոփոխութիւններ ալ կրէ, իրականին մէջ միշտ նոյնն է, զայն հիմնովին փոխելը շատ դժուար գործ է. ինչո՞ւ համար, ուրեմն անկարելիին վրայ խորհինք և յոգնինք, ու ան բանը որ մեզի համար ընել կարելի է, անիկա զանց կ'ընենք.

դուրսի աշխարհը չես կրնար փոխել, բայց ներսի աշխարհդ կրնաս փոխել, երկրիդ կառավարութիւնը. ազգիդ քաղաքական վիճակը չես կրնար փոխել, բայց քու խորհելու, զգալու և ապրելու կերպդ կրնաս փոխել. այս երկրի փորձութիւնները չես կրնար վերցնել, բայց կրնաս ինքդինքդ վեր վերցնել այնպէս որ փորձութիւնները չազդեն քեզի դուրսէն. չես կրնար ամբողջ ազգդ երջանկացնել, կրնաս սակայն ինքդինքդ երջանկացնել հոգեւոր վիճակդ փոխելով. դուրսի աշխարհին խաղաղութիւն չես կրնար բերել, բայց կրնաս բերել երկնային խաղաղութիւնը քու հոգւոյդ մէջ: Տո՛ւր ինքդինքդ, ուրեմն, ներսի աշխարհդ շինելու և գեղեցկացնելու, քանզի երբ ներսդ փոխուի, երբ միտքդ առողջ և մաքուր խորհուրդներով լեցուն է, մարմինդ ալ առողջ ու զօրաւոր կ'ըլլայ, երբ սիրտդ ազնիւ զգացումներով կը բաբախէ, դէմքդ ալ կ'ազնուանայ, նայուածքդ ալ կ'աղւորնայ, երբ հոգիդ կ'ածի, կը մեծնայ սիրոյ մէջ, սրբութեան մէջ, տունդ ալ կը գեղեցկանայ, գործդ ալ կը սրբանայ, յարաբերութիւններդ ալ կը քաղցրանան. դուն փոխուէ ներսէն՝ ու միջավայրդ ալ պիտի փոխուի դուրսէն. երբ Մարդը փոխուի, այն ատենն է որ Աշխարհն ալ պիտի փոխուի:

ԿԻՅՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ արժէք ունի դպրոցին տուած ամենաբարձր կրթութիւնը և մտքին զարգացումը, թէ որ կը-

րօնքը չտայ ժողովրդեան սրտին ազնուացումը, հոգիին ներշնչումի մը և բարձրագոյն կեանքի մը վսեմ իտէալներ:

Վիքթոր Հիւկոյին կը հարցուի թէ կը հաւատա՞ս Աստուծոյ. պատասխանած է, չեմ կրնար ըսել թէ կը հաւատամ, այլ կը տեսնեմ զայն, առանց անոր բան մը չեմ տեսներ, առանց անոր ամէն բան խաւար է և ոչինչ:

Այս աշխարհը անօգուտ է և անպիտան, եթէ միտքդ կրօնական դաստիարակութեան շծառայեր:

Աստուած երբէք մարդուն համար բան մը չընէր, զոր մարդն ինքը կարող է ընել. հոգին օժտած ըլլալով այս կարողութեամբ, Աստուած ներշնչումներ կոչում ըրաւ միայն, որ երեւան առաքեալներ և մարգարէական թուղթերը:

Մի սրանեղիր երբ չես յաջողեր ընել մարդիկ, ինչպէս կ'ուզես որ ըլլան, քանզի դուն ինքդինքդ ալ չես կրնար ընել ինչ որ կ'ուզես ըլլալ:

(Թովմաս Կի՛ֆայե)

Ահա սրտին և մտքին մեծ ողբերգութիւնը. ինչո՞ւ գոհ չեմ, ինչո՞ւ չեմ լցուիր, չեմ լիանար. ո՞ւր է թերին, ո՞վ է լրացուցիչը, ո՞ւր կը վազեմ և ինչո՞ւ չեմ հաւնիր ինձի, ինչո՞ւ գաղտնօրէն կ'ըսեմ ինձի.— երբ ես մինակ եմ ինձի հետ լաւ չեմ, տակաւին չեղար, բայց ե՞րբ պիտի ըլլամ, ինչո՞ւ չեմ ըլլար. մարմնոյս հոգին աւելի կանուխ Աստուած կ'ըսէ, քան բերաննիս: Մայր, դուն կըրնաս պատասխանել քեզի:

ՀԻՆ ԿԱՄ ԽԱՒԱՐ ՏԱՐԻՈՅՆ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ Մէջ ՆՇԱՆԱՌԱՅՈՒՆԸ ԿԱՄ ՀՐԱՀԱՆԳԸ

Այսպէս, ուրիշին գէշը կը տեսնէր կը պարտաւէր և աղէկին առջեւ իր աչքը կը գոցէր կամ կ'ուրանար, միշտ քուկին լաւդ և ուրիշին գէշը տես, և ուրիշին յաւը գէշ, և քու գէշդ լաւ ներկայացուր, քու գէշդ և ուրիշին լաւը ծածկէ, այս ընողը թէ ազգասէր և թէ կրօնասէր է, ընդհակառակը, ուրիշին լաւը խոստովանողը և իր գէշը չուրացողը դաւաճան է, քուկինդ գովէ, որովհետեւ քուկդ է, ուրիշինը պարսաւէ, որովհետեւ ուրիշինն է...

ԵՐԿԵՐԵՍ ՄՍՐԴ

Համերաշխութեան անուան ներքեւ համր աշխատութիւնն ալ իր գործն ունի, իր դիւանագիտութեան ծրագիրը կեղծաւորութիւնն է, տէրեր ու դեւեր ու գերասաններ ունի: Երբ նարպէյինին է քաղաքավարութիւնը հարցրին, կը պատասխանէ. կեղծաւորութեան առուտուր, կամ քաղաքաւորութիւն, ինչպէս երբ խնդիր մը պատահի ու արդարութեան և ճշմարտութեան շուրջը կը դառնայ, ուսկից իրաւունքը կը տեսնուի, բայց թէ ուրիշինն է, հոս համր և պապանձեալ Զաքարիան կը դառնայ, խուլ կ'ըլլայ, չլսեր, կոյր ըլլայ, չտեսներ... Իսկ երբ խնդիրը իր անձնական շահուն կը վերաբերի գիտես, բոլորովին լեզու, բերան և մեծ փաստաբան կը դառնայ, բոլորովին ականջ, բոլորովին աչք կը դառնայ, որ այլապէս այս խնդիրը կը նշանակէ իւրանագիտութիւն կամ դիւանագիտութիւն... Հոգ չէ թէ անարդար և անիրաւ կ'ըլլայ: Արդարութիւնը թէև կը ճնշուի, բայց չմեռնիր, ու չկամ կանուխ կը յայտնուի:

1132

Կրթութիւնը մօրը տրդանդէն առաջին բունէն կը սկսի. հոն չարին ու բարիին առաջին մեծամարտը և կռիւը և յաղթանակը սենի, ուսկից կախում ունի մարդուն աշխարհիկ կեանքին առողջապահիկ պայմանները և ճակատագիրը:

Կային մարդիկ և կան, որ մարմին չունեցողի մը պէս ապրեցան և կ'ապրին՝ հանդերձեալ իրական կեանքի մը յուսով, կային մարդիկ և կան, որ հոգի չունեցողի մը պէս ապրեցան և կ'ապրին մինչեւ գերեզման, անկէ անդին և ոչինչ:

Կային մարդիկ և կան, որ ուսկից եկած ըլլալին և ուր երթալին գիտէին և գիտեն, կային մարդիկ և կան, որ ուսկից եկած ըլլալին գիտէին ու գիտեն և ոչ ուր երթալին:

1132

0

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Էջ	Տող	Սեւ	Շիճս
11	վերջին տող	բանի	կը բնակի
24	15	աշխատութիւնն	} աշխատութիւն
24	29	խնդիրը	
վերջին էջ	վերջին տող	գիտէին	չգիտէին
»	»	գիտեն	չգիտեն

REV. H. PARECHANIAN

29 Milmont Street

Roxbury, Mass.

Handwritten signature

Small stamp or mark